ROCZNIKI TEOLOGICZNE
Tom XLII, zeszyt 1 – 1995

HUGOLIN LANGKAMMER OFM
Lublin

KOŚCIÓŁ W LISTACH ŚW. JANA

Trzy listy katolickie tradycja chrześcijańska przypisuje św. Janowi Apostołowi, podobnie jak autorstwo czwartej Ewangelii. W egzegezie naukowej ustalono, że są one młodsze od Ewangelii oraz to, że Pierwszy List św. Jana (1 J) jest wyraźnie od niej zależny. Stanowi on dzieło jednego autora, który pragnie „swój" Kościół pouczyć jako świadek wydarzeń zbawczych (1, 1-3) w celu pogłębienia wiary chrześcijan, opartej jedynie na ustnym kerygmacie (3, 11).

Drugi i Trzeci List św. Jana (2 i 3 J) wykazują wiele wzajemnych podobieństw. Są to listy jakby o charakterze prywatnym. 2 J adresowany jest do „wybranej Pani", tj. prawdopodobnie do pewnej gminy kościelnej w Azji Mniejszej.

3 J skierowany jest do Gajusa, który okazał autorowi gościnność, a osobiście potrzebował umocnienia w wierze. Czy autorów 1-3 J zaliczyć można do grona uczniów Jana Apostoła? Kryteria zewnętrzne (odległość czasowa, brak wiadomości o nauce Jana Apostoła itp.) raczej domagają się w tej sprawie ostrożności.

I. AUTOR I GMINA KOŚCIELNA

W 1-3 J „eklezjologię" reflektować należy pod specjalnym aspektem. Tu mamy wyraźnie do czynienia z poszczególnymi Kościołami lokalnymi, już w jakiś sposób zorganizowanymi (koniec I w.!) oraz autorami pism, którzy cieszą się autorytetem i mają gminie kościelnej coś do powiedzenia. Wystarczy spojrzeć na 1 J 2, 1. 7 (por. 2, 8. 14. 21; 5, 13). W 2 i 3 J autor nazywa się *presbyteros*. Trudno rozstrzygnąć, czy chodzi już o tytuł urzędowy, czy o godnościowy.

Autor 1 J niewątpliwie cieszy się wielkim autorytetem i jest reprezentantem pierwszej grupy wewnątrz gminy, która strzeże pilnie tradycji apostolskiej. Autor zwraca się do innej grupy, którą pragnie także włączyć w swoją ortodoksyjną wspólnotę (1 J 1, 3). Adresatów autentycznej nauki apostolskiej, którą

przedstawia, nazywa „umiłowanymi” (2, 7; 3, 2. 21; 4, 1. 7. 11; por. 3 J 2. 5. 11), „braćmi” (1 J 3, 13), „dziećmi” (1 J 2, 1. 12. 28; 3, 7. 18; 4, 4; 5, 21; 2, 14. 18).

2 J pisząc do „wybranej Pani” dołącza i do niej jej dzieci (*kai tois teknois autes*). W 2 J 12 Presbyter – autor listu posyła „pozdrowienia” w imieniu członków gminy. W 3 J adresaci są nazwani „moimi dziećmi”.

Krótko. Autorzy 1-3 J są dla gminy autorytetami strzegącymi i przekazującymi tradycję apostolską. Owszem w 1-3 J dowiadujemy się tylko o pewnym wycinku tej tradycji, zareprezentowanym dla aktualnej sytuacji gminy kościelnej jako nauka i przestroga zarazem.

II. SYLWETKA DUCHOWA GMIN KOŚCIELNYCH W 1-3 JANA

Jak przedstawia się strona duchowa gminy, której potrzebne są tego rodzaju pisma? Gmina 1 J jest świadoma tego, że swe istnienie zawdzięcza jedynie miłości Bożej, która ujawniła się w sposób szczególny w posłannictwie Syna na świat, który jest Życiem i daje życie (1 J 1, 1 nn.; por. 1 J 1, 3b; 4, 7. 9 n. 16. 19).

Oprócz tytułów chrystologicznych Jezusa, jak: Chrystus, Syn, Syn Boży, Syn Ojca, Jednorodzony Syn, Sprawiedliwy, autorzy podkreślają szczególnie Jego misję zbawczą w świecie, jako prawdziwego człowieka (1 J 4, 2), ale bez grzechu (1 J 3, 5). Stał się dla nas „przebłaganiem za nasze grzechy” i „grzechy całego świata” (1 J 1, 2). Przez to Jezus zniszczył „dzieła szatana” (1 J 3, 8). Przez śmierć krzyżową udokumentował swoją miłość i miłość swojego Ojca do ludzkości, jednocześnie ustalając przykazanie wzajemnej miłości (1 J 2, 7 nn.; 3, 23; 4, 21; 2 J 4. 5. 6). Przez „przyjście do ciała” (1 J 4, 2) Jezus umożliwił nam poznać „Prawdziwego”, tj. Boga (1 J 5, 20). Sam „przyszedł w wodzie i krwi” (1 J 5, 6), tj. przyjął chrzest w Jordanie i umarł za nas na krzyżu. Przez swoje dzieło zbawcze na ziemi Jezus sprawił, że „ciemności ustępują, a świeci już prawdziwa światłość ” (1 J 2, 8).

Aktualna obecność zbawcza w sposób podwójny zostanie podtrzymana i kontynuowana przez samego Jezusa, który ukaże się jako sędzia przy paruzji (1 J 2, 28; 3, 2; 4, 17) i przez Ducha, którego gmina otrzymała od Jezusa, jako *chrisma*, czyli namaszczenie, piętno wyciśnięte na stałe na każdym członku wspólnoty (1 J 2, 20. 27). Jako „ Duch Prawdy ” (1 J 4, 6) obdarowuje wiernych „pomazaniem” (1 J 2, 20) i „pouczy o wszystkim” (1 J 2, 27), jest skuteczny w słowie (1 J 4, 6), sprawia, że miłość Boża kształtuje wiernych (por. 1 J 3, 24; 4, 13). W mocy Ducha gmina zaświadcza o Jezusie, o tym, „że Bóg dał nam życie wieczne i że to życie jest w Jego Synu” (1 J 5, 11). Został On

dany Kościołowi „od początku – *ap'archēs*" (1 J 1, 1) a Jego przykazanie (miłość Boga i bliźniego) jest „przykazaniem istniejącym od dawna" (1 J 2, 7; por. 3, 11; 2 J 4 nn.).

Z tego wynika, że zarówno chrystologia, jak i chrystocentryczna pareneza nie jest nowością, lecz autor ją przypomina gminie, jako jej własność od zaistnienia Kościoła.

Tradycyjny charakter doktryny chrześcijańskiej potwierdza także szereg homologii z wyraźnym rzeczownikiem „homologia", charakterystycznym dla najwcześniejszych wyznań kościelnych. Gmina wyznaje „Syna Bożego" (1 J 4, 15), „że Jezus Chrystus przyszedł w ciele" (1 J 4, 2), że trwanie w Synu jest gwarancją życia wiecznego (1 J 2, 27 nn.; por. 4, 15). Wyznania dokonuje gmina w mocy Ducha, który jest zarówno źródłem nauczania, jak i źródłem oraz stróżem autentycznej tradycji.

Sakramenty chrztu i eucharystii sięgają również samego Jezusa a równocześnie świadczą o zbawieniu danym gminie przez Syna Bożego (1 J 5, 7 n.). Nie jest wykluczone, że o chrzcie jest jeszcze mowa w związku z „namaszczeniem" usposabiającym do poznania prawdy chrześcijańskiej (1 J 2, 22). W 1 J 1, 9 jest nadto mowa o osobistym „wyznaniu" grzechów. Bóg odpuszcza grzechy, jeżeli je wyznajemy. Czasownik *homologein* suponuje akt publiczny. Wydaje się, że mamy tu już do czynienia z aluzją do sakramentu pokuty i przebaczenia.

III. KOŚCIÓŁ A ŚWIAT

Kościół przedstawiony w 1-3 J jest Kościołem wierzących, wyznających, gdzie mocą Ducha głoszone jest Słowo Boże i gdzie kwitnie życie sakramentalne. Jest to również Kościół, który swoje źródło ma w samym Chrystusie, w jego nauce, którą przekazywali Apostołowie. Oprócz więc wyrażanych formuł, świadczących o wyznaniu apostolskiej wiary nie brak także klasycznego czasownika *pisteuein* (wierzyć), który wprowadza określone prawdy wiary.

Nadto ujmowanie prawd wiary jest bardzo biblijne, a więc personalistyczne. Wierzy się przede wszystkim „Bogu" (celownik!) czy imieniowi Syna Jego Jezusa Chrystusa (1 J 3, 23; 5, 10). Często napotykamy na uzasadnienie wiary, np. wierzę dlatego, że Jezus jest Chrystusem (1 J 5, 1), „że jest Synem Boga" (1 J 5, 13). Jest też mowa o skutkach wiary. Wiara daje poznanie prawdy i usprawnia do miłości, do zachowania przykazań. To wszystko autor 1 J sumuje w głęboko teologicznym aksjomacie, który jest zarazem określeniem Boga i egzystencjalnej więzi wierzących w Boga: „Bóg jest miłością, a kto trwa w miłości, pozostaje w Bogu a Bóg w nim" (1 J 4, 16; por. 4, 12).

Wiara zakotwiczona w Bogu, w miłości Chrystusowej i w mocy Ducha Świętego uodparnia Kościół, chroni przed wszelkim złem i światem (1 J 5, 4. 5; 2, 13 n.).

Nie bez powodu autorzy 1-3 J kładą celowe akcenty chrystologiczne i parenetyczne. Świadczą one o zabezpieczeniu się przed próbami zakażenia gminy przez błędne nauki, którym towarzyszy zepsucie moralne. Autorzy 1-3 J przeciwstawiają się głównie trzem prądom zagrażającym ówczesnym Kościołom Azji Mniejszej:

1. Jezus był tylko człowiekiem (Korynt);
2. Jezus był Bogiem i miał tylko pozorne ciało – doketyzm;
3. Nie ma potrzeby objawienia, konieczne jest poznanie wyzwalające człowieka z materii i zła (skrajny dualizm gnozy).

Błędy i zło przezwycięża wiara w Jezusa, prawdziwego człowieka i prawdziwego Syna Bożego. Taka wiara w mocy Ducha Świętego sprawia, że Kościół żyje w tradycji i żywej łączności z Bogiem oraz w braterskiej miłości. Miłość ta łączy wiernych z Ojcem i Synem w Duchu Świętym już tu na ziemi i jest rękojmią życia wiecznego, wyjednanego Kościołowi przez ofiarę przebłagalną Jezusa Chrystusa za grzechy ludzkości na krzyżu (1 J 2, 2). Dzięki tej miłości staliśmy się dziećmi Bożymi (1 J 3, 1).

Jest to najpiękniejsze, ale i najtrafniejsze określenie wiernych, które równocześnie wyróżnia ich od świata. Świat żyje bez Boga, wpatrzony w siebie, szukający przyjemności cielesnej, opanowanej przez złego i zło. „Dzieciom Boga" (1 J 3, 10) przeciwstawia się wprost „dzieci diabła". Wiara zaś zwycięża świat (1 J 5, 4).

Gmina żyje w czasach eschatologicznych. Nie dotyczą one jednak rychłej paruzji, jak np. w 1 Tes, w najstarszym liście św. Pawła powstałym ok. 50 r. po Chr., lecz dotyczą zwycięstwa zła przez wiarę i miłość. Kościół trwający w Chrystusie, który zwyciężył wszelkie zło w mocy Ducha Świętego jest widocznym znakiem tego zwycięstwa.

W zakończeniu można chyba śmiało powiedzieć: Zło zwycięża się przez wiarę i miłość. Gdzie zabraknie wiary i miłości rodzą się Herody i Nerony, powtarza się hitleryzm i stalinizm w różny sposób odnowiony – na przykład postkomunistyczna Jugosławia.

LITERATURA

R. S c h n a c k e n b u r g: Die Kirche im Neuen Testament. Freiburg 1961. QD 14.

E. S c h w e i z e r: Der Kirchenbegriff im Evangelium und den Briefen des Johannes. Neotestamentica. Zürich 1963 s. 259-261.

K. W e i ß: Orthodoxie und Heterodoxie im 1 Johannesbrief. ZNW 58:1967 s. 43-55.
H. S c h l i e r: Die Kirche im Neuen Testament. W: Mysterium salutis. Bd. 4 tl. 1. Einsiedeln 1972.
W. K i r c h s c h l ä g e r: Die Anfange der Kirche. Graz 1990.
G. R i c h t e r: Zum gemeindebildenden Element in den johanneischen Schriften. W: Kirche im Werden. München 1976 s. 253-292.
S. G ą d e c k i: Wstęp do Pism Janowych. Gniezno 1991.
J. R o l o f f: Die Kirche im Neuen Testament. Göttingen 1993 s. 290-309. NID Erganzungsreihe 10.

DIE KIRCHE IN DEN JOHANNESBRIEFEN

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die drei Johannesbriefe sind an konkrete Christengemeinden gerichted. Einerseits erinnern sie an den empfangenen apostolischen Glauben, anderseits wird diser Glaube verteidigt gegen Anfechtungen von aussen und von innen. Wahre Gottesliebe die in der Nächstenliebe sich verwirklicht ist das wichtigste parenetische Anliegen dieser Episteln.

Zusammengefaßt von Hugolin Langkammer OFM